

Criminografische basisinformatie

Twintig jaar correctionele praktijk

Een analyse van de straftoematingspraktijk der in eerste aanleg vonnissende rechters — correctionele rechtbanken — van 1964 tot en met 1983

E. Penen en J. Van Kerckvoorde¹

1. Inleiding

In deze bijdrage worden een aantal kwantitatieve aspecten van de *rechterlijke straftoemeting* belicht, te weten: de verhouding tussen vrijspraak en schuldigverklaring, de keuze tussen straffen met en straffen zonder uitstel en de keuze tussen geldboete en gevangenisstraf.²

Een en ander wordt op verschillende *niveaus* bekeken: dat van het *Rijk*, dat van de *gewesten*, verder nog het niveau van de *rechtsgebieden* van de Hoven van Beroep en tenslotte dat van de *arrondissementen*. Naast een voorstelling van gegevens over het meest recente jaar waarover informatie beschikbaar is, 1983³, geven we ook de trends over de voorbije twintig jaar.

Bij de beschrijving van de straftoemeting kijken we ook naar mogelijke verschillen in het *voorwerp* van berechting: in dit artikel gaat het om verschillen in het gerechtelijk verleden van de beklaagden.⁴

De basisgegevens haalden we uit de door de *N.I.S.* uitgebrachte gerechtelijke statistiek, meer bepaald de 'Statistiek der veroordelingen uitgesproken door de correctionele rechtbanken'.

Over de gebruikswaarde van die bron hadden wij het vroeger — ook in dit tijdschrift — al. Naast een aantal nadelen heeft zij toch ook het voordeel dat ze over een lange tijdsspanne informatie over de praktijk van de straftoemeting beschikbaar stelt, en daardoor de uittekening van trends op dit gebied mogelijk maakt.

Volledigheidshalve moge worden gewezen op een vorige bijdrage in dit tijdschrift, waarin *ook* trends over twintig jaar worden uitgetekend.⁵ Toen werd het

1. Assistent, resp. hoogleraar aan de Rechtsfaculteit van de K.U. Leuven, afdeling strafrecht, strafvordering en criminologie.

2. In een latere bijdrage zal ook op de toepassing van de onvoorwaardelijke gevangenisstraf, de duur van de gevangenisstraffen en de toepassing van bijkomende straffen ingegaan worden.

3. Het artikel werd in juli-augustus geschreven. We vroegen aan het N.I.S. om een correctie van enkele vermoedelijk onjuiste gegevens. Die werd ons gegeven, waarvoor onze oprechte dank. Een controle wees uit dat geen van de hier gerapporteerde bevindingen moet worden herroepen of bijgesteld.

4. In een latere bijdrage wordt ingegaan op mogelijke ongelijkheden in de aard van de gevonden criminaliteit.

5. VAN KERCKVOORDE, J. 'Twintig jaar strafrechtspleging in België. De justitiële afhandeling van strafzaken van 1960 tot en met 1979', *Panopticon*, 5 (1984) 6, 296-310.

Rijk als analyseniveau gebruikt. In tegenstelling daarmee ligt de klemtoon thans op de gewesten, de rechtsgebieden en de arrondissementen. Voorts baseren we ons nu op andere gegevens.⁶ Daardoor kan enerzijds gecorrigeerd worden voor eventuele verschillen inzake gerechtelijke voorgaanden van de beklaagden en kunnen⁷ anderzijds de gevangenisstraffen beter dan voordien naar duur worden gedifferentieerd.

Toch zaten wij ook nu met het euvel dat, doordat het N.I.S. met open en brede klassen werkt, gemakkelijk te interpreteren maten zoals gemiddelden en standaardafwijking niet konden berekend worden.

Bij dit alles drie *kanttekeningen*.

In de eerste plaats kan de lezer zich erover verwonderen dat de straftoemeting ook op het niveau van de 'gewesten' onderzocht wordt.⁸ Waar velen het vermoedelijk nog wel zinvol achten te bekijken of de *criminaliteit* geen regionale verschillen vertoont, wijzen wellicht dezelfde personen de mogelijkheid dat eventuele verschillen — in volksaard, in juridische cultuur? — ook tot in de straftoemeting zouden doorgedrongen zijn als absurd van de hand. Dergelijke verschillen zijn in de wetboeken van strafrecht en procedure niet voorgestructureerd, en de idee alleen al kan misplaatst lijken. Hoewel we zelf enige twijfel hadden over het nut van dergelijke analyses, hebben wij ze toch doorgevoerd. Het blijft immers mogelijk dat verschillen die men op andere vlakken vaststelt gaandeweg — binnen de door de wetgever toegemeten handelingsruimte — ook de rechtspraktijk niet ongemoeid laten.

Een tweede kanttekening slaat op de analyses naar *rechtstgebied*. Vanzelfsprekend hielden wij rekening met de van 1 januari 1975 af in voege getreden herschikking: Antwerpen en Bergen werden de zetels van afzonderlijke rechtsgebieden, waarbij ook de arrondissementen Mechelen, Turnhout, Hasselt en Tongeren (deze twee van Luik losgemaakt), respectievelijk Charleroi en Doornik gevoegd werden.

Dat we daarmee rekening hielden is gewoon een evidente correctie. Voor sommigen evenwel zal het gebruik van het rechtsgebied als analyseniveau vreemd overkomen. Daartegenover stellen we dat rechters bij hun vonnispraktijk weliswaar onafhankelijk zijn, maar mogelijk toch rekening houden met beleidslijnen van het parket op het gebied van vervolging en eis (beleidslijnen die wellicht per rechtsgebied anders liggen) en/of met een misschien unifiërende invloed van de Hoven van Beroep.⁹ Daarom *toch* zulke analyses, mèt het — in de eerste plaats door ons betreurde — bezwaar dat noch over het vervolgingsbeleid van de parketten, noch over mogelijke beleidsverschillen tussen de Hoven van

6. Te weten: het *Omstandig overzicht van de uitslag der vervolgingen voor de correctionele rechtbanken, rechtsprekende in eerste aanleg*, jaren 1964 tot en met 1983.

7. In een latere bijdrage.

8. Om onderzoekstechnische redenen valt het gewest Brussel volledig met het gelijknamige arrondissement samen. Men gelieve ons dergelijke territoriale uitbreiding van de gangbare gewestbegrenzing niet euvel te duiden.

9. Helaas is er over zulke beleidslijnen weinig empirisch materiaal. Zelf vonden we, in vroeger onderzoek, dat het parketbeleid voor enkele delictsoorten eerder een mozaiek van individuele beslissingspatronen vormde, dat het O.M. zijn eis vaak in zeer algemene termen formuleerde, en dat de individuele strafrechter zich bij zijn straftoemeting vaak nauwelijks gelegen liet aan wat met zijn uitspraak bij eventueel beroep vermoedelijk zou gebeuren.

Beroep informatie bestaat die een grondige interpretatie van het gevondene mogelijk maakt.

Een derde kanttekening: dit artikel gaat over de *rechterlijke straftoemeting*. Het zegt niets over de eventuele niet-tenuitvoerlegging van de uitgesproken straffen, niets over de eventuele niet-uitvoering na tenuitvoerlegging, niets over de modaliteiten van de strafuitvoering en niets over de mate van uitvoering (b.v. de duur van de eigenlijke strafuitvoering, gerelateerd met de duur van de opgelegde straf). *Niets* daarvan. Dat hoeft ook niet: moge de rechter op zich een marginale figuur zijn, hij oriënteert toch een belangrijk aantal zaken, en is naast richtinggevend in veel gevallen ook begrenzend voor de manier waarop verder met de beklaagden kan worden omgegaan. Dat leek ons voldoende belangrijk om er criminografische basisinformatie over op te stellen en te publiceren.

2. Enkele aspecten van de straftoemeting, van 1964 tot en met 1983

2.1. INLEIDING

We bekijken telkens eerst het beeld over *het jaar 1983*: het meest recente waarover het N.I.S. informatie publiceerde.

Daarna geven we een (*statisch*) beeld van de periode 1964 tot en met 1983 en vervolgens een (*dynamisch*) portret van de *evolutie* binnen diezelfde periode. Voor de *rechtsgebieden* gebeurt dit afzonderlijk voor de periode 1964-1974, en de periode 1975-1983. Per 1 januari 1975 immers veranderde de gerechtelijke indeling (zie hoger).

Over de periode van 20 jaar werden 1.089.028 beklaagden gevonnist, een jaargemiddelde van 54.451. Rond dit gemiddelde ligt een piek (67.025) in 1965 een dal in 1978 (48.060 eenheden): een aanzienlijk verschil! Slechts bij het einde (1982, 1983) overtreft het aantal beklaagden opnieuw het gemiddelde.

Van het geheel van de beklaagden werd 14 % in het gewest Brussel gevonnist, tegenover 56 % in Vlaanderen en 30 % in Wallonië.

Vijfendertig procent werd binnen het rechtsgebied Brussel gevonnist, 30 % in het gebied Gent, 19 % in Luik, 10 % in het recentere rechtsgebied Antwerpen en 6 % in het — eveneens nog jonge — gebied Bergen.

2.2. VRIJSPRAAK OF VEROORDELING?

2.2.1. Het jaar 1983

In 1983 verschenen voor de in eerste aanleg optredende correctionele rechtbanken 54.892 beklaagden.

Daarvan werd 25 % in het rechtsgebied Antwerpen gevonnist, 14 % in het gebied Bergen, 15 % in het gebied Brussel, 32 % in het gebied Gent, en 14 % in het rechtsgebied Luik. Van hen werd 7 % *vrijgesproken*, 93 % *veroordeeld*.

Tabel 1. De toepassing van vrijspraak en veroordeling in 1983 (in procenten)

	<u>Vrijspraak</u>	<u>Veroordeling</u>	<u>Totaal</u>		<u>Aandeel in</u>
			%	N	het totaal
<u>RIJK</u>	6,9	93,1	100	54.892	100
<u>GEWEST</u>					
Brussel	4,6	95,4	100	5.445	9,9
Vlaanderen	6,7	93,3	100	32.986	60,1
Wallonië	7,9	92,1	100	16.461	30,1
					100
<u>RECHTSGEBIED</u>					
Brussel	5,3	94,7	100	8.015	14,6
Gent	6,7	93,3	100	17.613	32,1
Luik	9,4	90,6	100	7.801	14,2
Bergen	6,6	93,4	100	7.590	13,8
Antwerpen	6,6	93,4	100	13.837	25,3
					100
<u>ARRONDISSEMENT</u>					
Brussel	4,6	95,4	100	5.445	9,9
Leuven	7,5	92,5	100	1.500	2,7
Nijvel	5,7	94,3	100	1.070	1,9
Antwerpen	6,2	93,8	100	6.095	11,1
Mechelen	8,2	91,8	100	1.851	3,4
Turnhout	3,7	96,3	100	1.945	3,5
Tongeren	9,8	90,2	100	1.590	2,9
Hasselt	6,8	93,2	100	2.392	4,4
Bergen	6,7	93,3	100	2.528	4,6
Charleroi	8,0	92,0	100	3.278	6,0
Doornik	3,8	96,2	100	1.784	3,3
Gent	4,1	95,9	100	3.627	6,6
Oudenaarde	10,5	89,5	100	964	1,8
Dendermonde	8,3	91,7	100	4.741	8,6
Brugge	6,0	94,0	100	3.922	7,1
Kortrijk	8,3	91,7	100	3.120	5,7
Veurne	4,2	95,8	100	712	1,3
Ieper	2,7	97,3	100	527	1,0
Luik	7,9	92,1	100	2.932	5,3
Hoei	13,5	86,5	100	813	1,5
Verviers	8,7	91,3	100	564	1,0
Aarlen	8,4	91,6	100	381	0,7
Marche-en-Famenne	12,9	87,1	100	425	0,8
Neufchateau	14,5	85,5	100	601	1,1
Namen	8,9	91,1	100	1.190	2,2
Dinant	7,4	92,6	100	895	1,6

Bron : N.I.S., Gerechtelijke statistieken. Correctionele rechtbanken 1983, Brussel, 1987.

Het percentage vrijspraken ligt laag in het Brusselse (5 %), en hoog in het Waalse gewest (8 %).

Hoewel de verschillen statistisch significant zijn¹⁰, blijven ze in sterkte beperkt ($v = .04$).

Bij differentiëring *binnen* het gewest Wallonië blijkt dat vrijspraken vooral in het *rechtsgebied* Luik veel voorkomen (9 %). Tussen beide Vlaamse rechtsgebieden daarentegen is er vrijwel geen verschil.

Het aandeel van de vrijspraken varieert sterker wanneer het per *arrondissement* uitgezet wordt. Voor Ieper beloopt de proportie aan vrijspraken 'slechts' een kleine 3 %, tegenover ruim 14 % in het arrondissement Neufchâteau.

2.2.2. De periode 1964-1983

Over de *gehele periode* bekeken (statisch beeld) werden iets minder dan 9 % van de beklaagden vrijgesproken.

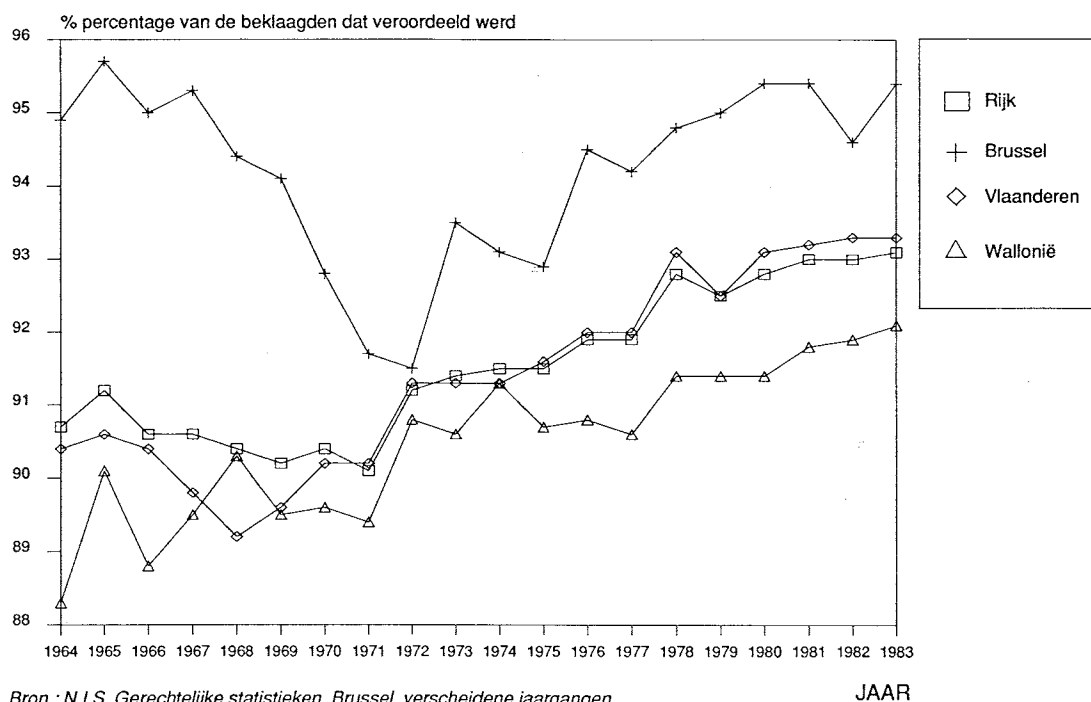
Vrijspraak was er relatief vaker in het Waalse *gewest* (10 %) dan in Vlaanderen (9 %) of Brussel (6 %) ($v = .04$).

Ook over de thans beschouwde *langere* periode moet voor Wallonië gedifferentieerd worden. Inderdaad: waar voor het *rechtsgebied* Luik het vrijspraakpercentage 11 % bedraagt is dat in het gebied Bergen 6 %. In Vlaanderen zijn de verschillen minder uitgesproken (v voor alle rechtsgebieden = .06).

Een beeld van de *evolutie* vanaf 1964 vindt men in figuur 1. Aanvankelijk (zie trendlijn: 'het Rijk') dalen de percentages van het aantal veroordeelden, maar vanaf 72 stijgen ze vrijwel constant. Dit kan er op wijzen dat de parketten meer en meer slechts zaken met een stevige bewijsbaarheid voor de rechter brengen.

10. Gezien het grote aantal jaarlijks gevonniste beklaagden is het kleinste verschil al gauw statistisch significant. Het gebruik van significantietoetsing bij analyses zoals we ze hier doorvoeren ware een oneigenlijk gebruik, omdat de verhouding tussen steekproef en universum feitelijk niet aan de orde is. Men leze hierover de pertinente beschouwingen van T. HIRSCHI en H. SELVIN in *Principles of Survey Analysis*, New York, The Free Press, 1973, 280 (220-225). Daarom bespreken we alleen de *sterkte* van de verschillen: dit gebeurt met behulp van de Cramer's v . Hoe sterker het verband tussen de variabelen, hoe groter de v (minimum = .00 maximum = 1.00).

Figuur 1. Percentage in eerste aanleg correctioneel veroordeelde beklaagden, van 1964 tot en met 1983. Rijk en gewest

Verschillen naargelang van het *gewest*, respectievelijk het *rechtsgebied*, waren er vrijwel altijd.

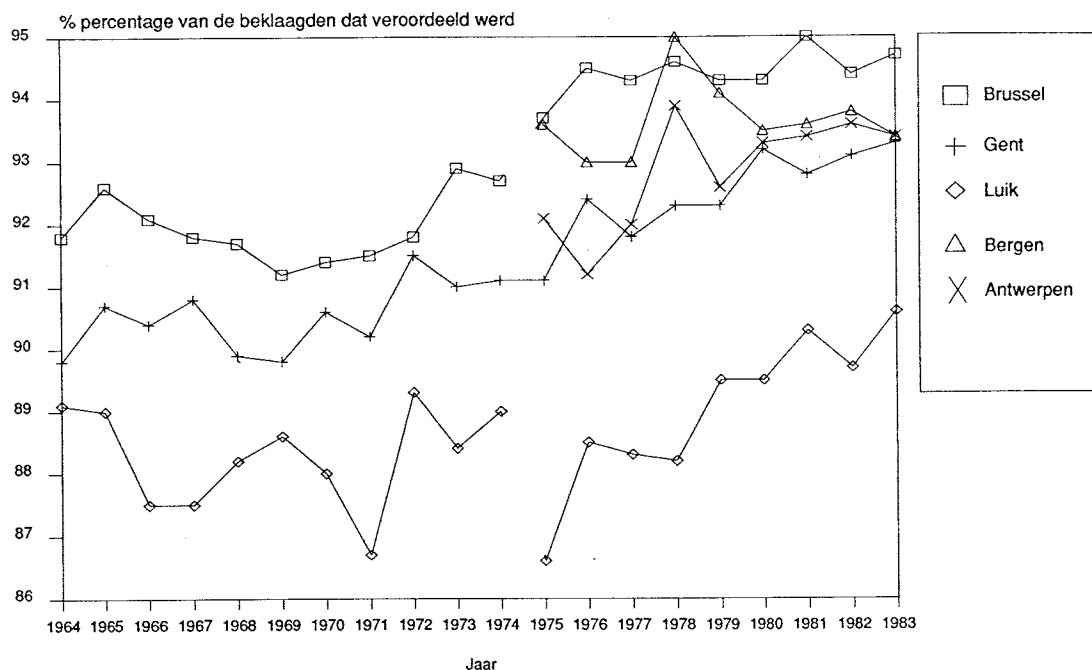
Opvallend – vooral in aanvang – zijn de hoge percentages veroordeelden voor het Brusselse *gewest*. Vlaanderen valt voortdurend nagenoeg samen met de landelijke trend¹¹, terwijl Wallonië – op een paar schaarse uitzonderingen na – het laagste percentage houdt.

Hoewel vooral in de beginperiode de verschillen tussen Wallonië en Brussel opvallen zijn ze, na een convergentie van de trendlijnen omstreeks 1972, opnieuw toegenomen.

In figuur 2 vindt men een overzicht van de evolutie voor de onderscheidene *rechtsgebieden*. De onderbreking tussen 1974 en 1975 slaat, hier én in de nog volgende figuren over de *rechtsgebieden*, op de grondige wijziging in de gerechtelijke organisatie die zich toen voltrok.

11. Gezien het grote aantal in Vlaanderen gevonnenen, wordt de landelijke trendlijn uiteraard in een ruime mate door de rechtspraktijk in Vlaanderen bepaald.

Figuur 2. Percentage in eerste aanleg correctioneel veroordeelde beklaagden, van 1964 tot en met 1983. Rechtsgebieden

Bron : N.I.S. Gerechtelijke statistieken, Brussel, verscheidene jaargangen.

JAAR

Uit een — niet gepubliceerde — analyse blijkt dat op dit niveau de verschillen nooit sterk waren (de v 's variëren van .04 tot .09). Dat verandert wat zodra de her-schikking van de gerechtelijke arrondissementen doorgevoerd is.¹² Figuur 2 bevestigt de eerder uitzonderlijke positie die het rechtsgebied Luik inneemt, en illustreert daardoor een van de argumenten voor de noodzaak van analyses op een kleinschaliger niveau dan dit van het gewest.

2.3. STRAF MET OF STRAF ZONDER UITSTEL?

Hoewel straffen met uitstel van de tenuitvoerlegging voordien al mogelijk waren, werd van de 'wet betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie'¹³ toch een nieuwe impuls verwacht. Voor het uitstel van de tenuitvoerlegging volgen hier een aantal cijfers over hun toepassing.¹⁴

12. De gemiddelde v voor de eerste periode bedraagt .05, die voor de tweede periode .07. Vooral voor de periode 1975 tot en met 1978 vinden we sterkere verschillen.

13. 29 juni 1964, *B.S.*, 17 juli 1964, errata 24 juli 1964.

14. Gezien onze studie 1964 als beginjaar heeft kan ze wel een uitspraak doen over de vraag of straffen met uitstel doorheen de bekeken periode al dan niet toenamen, maar niet over de vraag of de wet van 1964 een grondige wijziging op dit gebied tot stand bracht. Overigens konden straffen met uitstel al vóór deze wet toegepast worden, en is een wetswijziging vaak een bekrachtiging van een ontwikkeling die zich in de praktijk al voltrok, zodat het effect van zulke wet hoe dan ook moeilijk correct te meten is.

2.3.1. Het jaar 1983

In 1983 kregen 40 % van de veroordeelden een straf met uitstel van de tenuitvoerlegging.¹⁵

Straffen zonder uitstel (60 %) kwamen relatief het meest in het Vlaamse gewest (63 %), het minst in Wallonië (56 %) voor. Het verschil is vrij zwak ($v=.06$).

Tabel 2. De toepassing van straffen met en straffen zonder uitstel, in 1983 (in procenten)

	Straf		Totaal	
	met uitstel	zonder uitstel	%	N
<u>RIJK</u>	39,7	60,3	100	51.129
<u>GEWEST</u>				
Brussel	41,8	58,2	100	5.193
Vlaanderen	37,4	62,6	100	30.772
Wallonië	43,7	56,3	100	15.164
<u>RECHTSGEBIED</u>				
Brussel	39,6	60,4	100	7.590
Gent	38,2	61,8	100	16.433
Luik	43,4	56,6	100	7.064
Bergen	44,6	55,4	100	7.091
Antwerpen	37,0	63,0	100	12.951
<u>ARRONDISSEMENT</u>				
Brussel	41,8	58,2	100	5.193
Leuven	31,1	68,9	100	1.388
Nijvel	39,7	60,3	100	1.009
Antwerpen	40,7	59,3	100	5.715
Mechelen	35,4	64,6	100	1.699
Turnhout	33,1	66,9	100	1.874
Tongeren	33,3	66,7	100	1.434
Hasselt	34,1	65,9	100	2.229
Bergen	45,3	54,7	100	2.359
Charleroi	45,4	54,6	100	3.016
Doornik	42,4	57,6	100	1.716
Gent	32,2	67,8	100	3.477
Oudenaarde	36,4	63,6	100	863
Dendermonde	54,2	45,8	100	4.349
Brugge	35,3	64,7	100	3.688
Kortrijk	31,2	68,8	100	2.861
Veurne	22,9	77,1	100	682
Ieper	27,9	72,1	100	513
Luik	44,4	55,6	100	2.700
Hoei	42,8	57,2	100	703
Verviers	29,9	70,1	100	515
Aarlen	52,1	47,9	100	349
Marche-en-Famenne	47,6	52,4	100	370
Neufchateau	42,2	57,8	100	514
Namen	48,7	51,3	100	1.084
Dinant	37,0	63,0	100	829

Bron : N.I.S., Gerechtelijke statistieken. Correctionele rechtbanken 1983, Brussel, 1987.

15. De gevonnenen die opschorting kregen blijven buiten beschouwing.

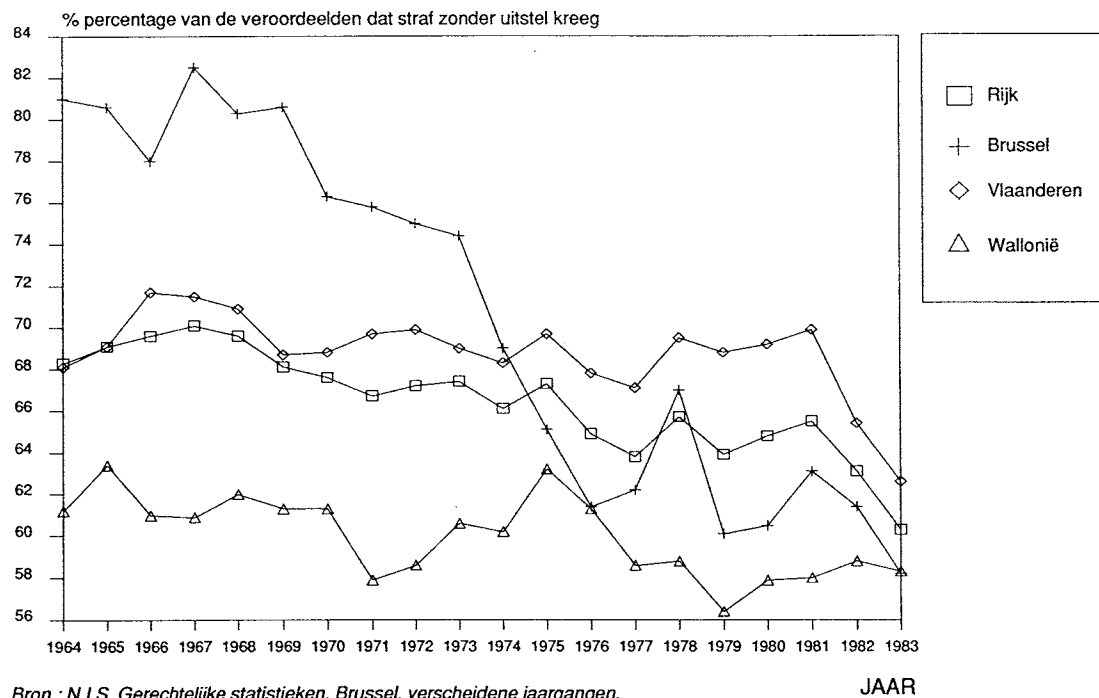
In tegenstelling met vorige rubriek is er thans binnen het Waalse gewest *geen* verdere differentiëring: het *rechtsgebied* Bergen heeft met 55 % 'onvoorwaardelijke'¹⁶ straffen een eerder milde 'quote', maar verschilt daarin weinig van het gebied Luik (57 %). Beide verschillen wel vrij sterk van het rechtsgebied Antwerpen, dat met 63 % straffen zonder uitstel de grootste proportie aan onvoorwaardelijke straffen heeft (v voor alle rechtsgebieden = .06).

Op het niveau van de *arrondissementen* bekeken zijn de verschillen meer uitgesproken (v = .14). Zo krijgt in Dendermonde 54 % van de veroordeelden een voorwaardelijke straf en heeft ook — bijvoorbeeld — Aarlen in verhouding veel van zulke straffen, waar in Veurne (77 %) en Ieper (72 %) veel vaker straffen zonder uitstel worden opgelegd.

2.3.2. De periode 1964-1983

De 60 % straffen *zonder* uitstel die we voor 1983 aantreffen is het *laagste* betreffende percentage binnen de gehele periode. Zoals ook uit de trendlijn voor het rijk (figuur 3) blijkt werd er in de jaren zestig globaal gezien een wat sterker gebruik gemaakt van onvoorwaardelijke straffen.¹⁷ Al met al evenwel blijven, wanneer men het Rijk als analyseniveau neemt, de verschillen over de jaren heen statistisch gezien vrij klein (v = .05).

Figuur 3. Toepassing van de veroordeling zonder uitstel bij de in de eerste aanleg correctioneel veroordeelden, van 1964 tot en met 1983. Rijk en gewest

16. We zullen voortaan, ter variatie, ook deze term gebruiken. Dat gebeurt dan zonder aanhalingstekens.

17. Tot in 1969 bedroeg het percentage straffen zonder uitstel minstens 68 %. Sinds 1976 haast nooit meer dan 65 %.

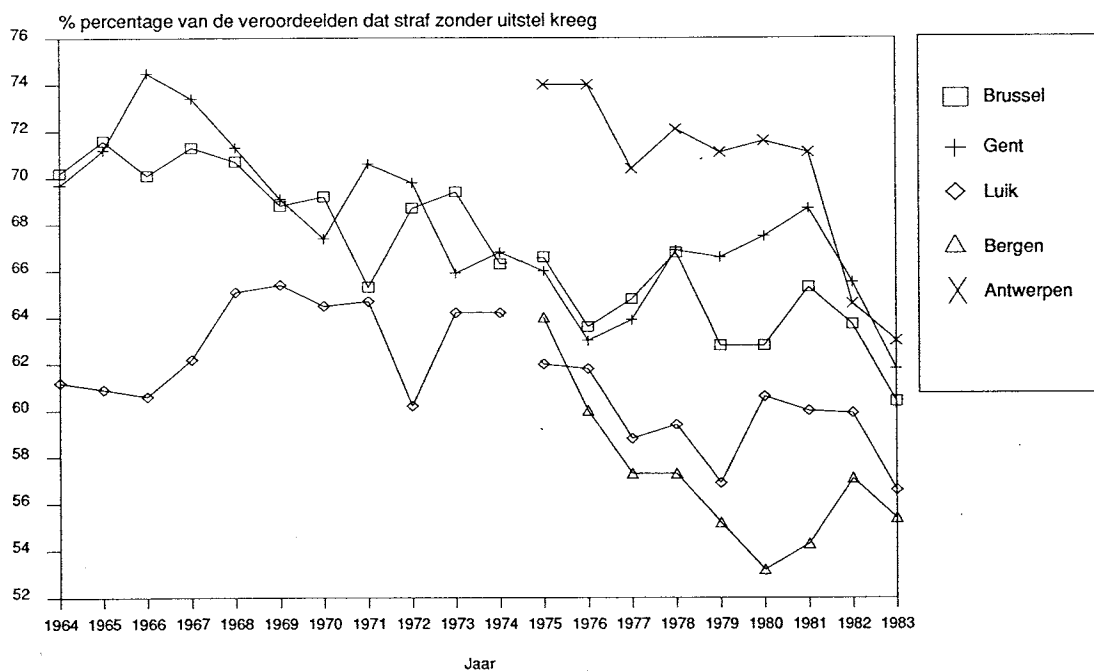
Vooral in de beginperiode, maar ook nadien soms nog sterk uitgesproken, vindt men straffen *met uitstel* — vrijwel altijd — vaker in het *Waalse gewest*. Brussel vormt tot 1975 duidelijk het andere uiterste: nadien wordt in Vlaanderen relatief het meest naar *onvoorwaardelijke* straffen gegrepen. De 'over all'-percentages voor Vlaanderen en Brussel (73 % resp. 69 %; voor Wallonië bedraagt dit 60 %)¹⁸ gaven geen zicht op dergelijke verschillende ontwikkelingslijnen.

De afname in het gewest Brussel is wel zeer treffend: lag het percentage straffen zonder uitstel er omstreeks het jaar 1965 rond de 80 %, dan daalde het voor de laatste vijf jaren tot zowat 60 %.

Globaal gezien werden de *verschillen* tussen de drie gewesten veel *kleiner*. Dat blijkt zowel uit de trendlijnen als uit de per jaar berekende associatiematen.¹⁹ Waar de v-waarden in de beginperiode nog .14 en .16 halen, overschrijden zij de laatste jaren nog zelden de .10-drempel, en bedragen ze voor de jaren 1982 en 1983 nog amper .06.

Afgezien van enkele verschillen voor 1980 en 1981, en zonder correctie voor mogelijke verschillen in het *voorwerp* van berechting, is de hier voor de *rechtsgebieden* Luik en Bergen beschouwde rechtspraktijk veel gelijklopende dan we voor het percentage veroordeelden vonden.

Figuur 4. Toepassing van de veroordeling zonder uitstel bij de in eerste aanleg correctioneel veroordeelden, van 1964 tot en met 1983. Rechtsgebieden

Bron : N.I.S. Gerechtelijke statistieken, Brussel, verscheidene jaargangen.

JAAR

18. Analyses waarover hier niet verder gerapporteerd wordt.

19. Afzonderlijke, hier niet gepubliceerde analyses.

Opvallend is de startpositie van Antwerpen, waar veroordelingen tot straffen zonder uitstel tot 1982 duidelijk meer worden opgelegd dan in welk ander rechtsgebied ook. Slechts de laatste twee jaar situeert de toepassing van deze sanctiemodaliteit zich — en dan wel zeer plotseling — op een veel lager niveau. De sterkte van de verschillen tussen de onderscheidene rechtsgebieden varieert van .02 (1974) tot .12 (1979 tot en met 1981). Ze zijn duidelijk groter sinds de herorganisatie van kracht werd.

2.4. GELDBOETE OF GEVANGENISSTRAF?

2.4.1. Het jaar 1983

Over de toepassing van de geldboete, respectievelijk de gevangenisstraf, vindt men in onderstaande tabel informatie voor 1983.

Tabel 3. De toepassing van geldboete en gevangenisstraf in 1983 (in procenten)

	Straf		Totaal	
	Geldboete	Gevangenis	%	N
<u>RIJK</u>	57,1	42,9	100	51.129
<u>GEWEST</u>				
Brussel	39,2	60,8	100	5.193
Vlaanderen	64,3	35,7	100	30.772
Wallonië	48,6	51,4	100	15.164
<u>RECHTSGEBIED</u>				
Brussel	45,4	54,0	100	7.590
Gent	67,3	32,7	100	16.433
Luik	46,7	53,3	100	7.064
Bergen	50,0	50,0	100	7.091
Antwerpen	60,0	39,4	100	12.951
<u>ARRONDISSEMENT</u>				
Brussel	39,2	60,8	100	5.193
Leuven	63,5	36,5	100	1.388
Nijvel	52,2	47,8	100	1.009
Antwerpen	54,2	45,8	100	5.715
Mechelen	66,0	34,0	100	1.699
Turnhout	70,1	29,9	100	1.874
Tongeren	56,1	43,9	100	1.434
Hasselt	68,0	32,0	100	2.229
Bergen	41,5	58,5	100	2.359
Charleroi	56,2	43,8	100	3.016
Doornik	51,0	49,0	100	1.716
Gent	65,2	34,8	100	3.477
Oudenaarde	69,0	31,0	100	863
Dendermonde	71,6	28,4	100	4.349
Brugge	65,3	34,7	100	3.688
Kortrijk	64,0	36,0	100	2.861
Veurne	74,2	25,8	100	682
Ieper	67,2	32,8	100	513
Luik	37,4	62,6	100	2.700
Hoei	58,8	41,2	100	703
Verviers	49,9	50,1	100	515
Aarlen	59,9	40,1	100	349
Marche-en-Famenne	38,9	61,1	100	370
Neufchateau	51,0	49,0	100	514
Namen	57,4	42,6	100	1.084
Dinant	46,1	53,9	100	829

Bron : N.I.S., Gerechtelijke statistieken. Correctionele rechtbanken 1983, Brussel, 1987.

In dat jaar legden de correctionele rechters bij 43 % van de door hen veroordeelde beklaagden een gevangenisstraf op. Kan de geldboete bijgevolg nog wel de *modale* sanctievorm genoemd worden, dan volstaat dat toch niet ter typering van de gebruikte sanctievormen.

De toepassing van de *gevangenisstraf* verschilt sterk naargelang van het *gewest*. In Vlaanderen wordt zij in 36 % van de gevallen gebruikt, tegenover 61 % in Brussel. Het verschil tussen de drie gewesten is *vrij sterk* ($v = .19$).

Dat verschil *blijft* sterk wanneer de cijfers per *rechtsgebied* uitgezet worden ($v = .18$). Gevangenisstraffen worden het minst in het rechtsgebied Gent (33 %) en ook nog weinig in het gebied Antwerpen (39 %), maar het meest in het gebied Brussel (54 %) uitgesproken.²⁰

Zoals kon worden verwacht zijn de verschillen op *arrondissementsniveau* groter.

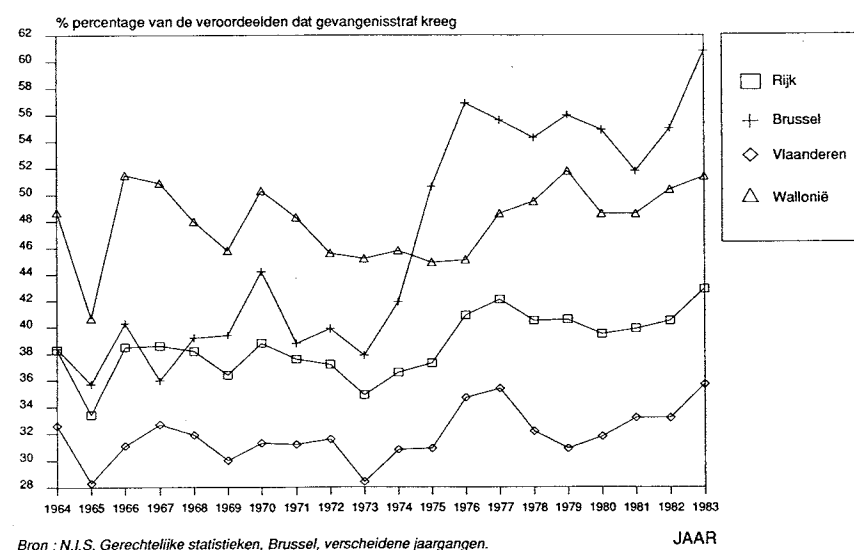
Zo liggen in hun toepassing van gevangenisstraf de arrondissementen Luik (63 %) en Marche (61 %)²¹ vrijwel op hetzelfde hoge niveau als het arrondissement Brussel (61 %). Met deze percentages liggen deze arrondissementen minstens twee maal hoger dan arrondissementen zoals Veurne (26 %), Dendermonde (28 %) en Turnhout (30 %), waar gevangenisstraf opvallend zelden opgelegd wordt.

2.4.2. De volledige periode

Tijdens de *twintig jaar*-periode werd in 61 % van de gevallen een *geldboete* opgelegd, tegenover 39 % gevangenisstraf.

Figuur 5 toont dat, landelijk gezien, het gebruik van de *gevangenisstraf* vanaf 1976 op een *hoger* (40 % of meer) *niveau* kwam.

Figuur 5. Toepassing van gevangenisstraf bij de in eerste aanleg correctioneel veroordeelden, van 1964 tot en met 1983. Rijk en gewest

20. Dat Brussel hier een duidelijk lager veroordeeldenpercentage heeft dan bij de analyse voor de gewesten hangt samen met het feit dat binnen het *rechtsgebied* Brussel de correctionele rechtbank van Nijvel, en vooral die van Leuven, minder vaak gevangenisstraf opleggen.
21. Met een overigens klein aantal veroordeelden.

Uit een hier niet gepubliceerd statisch beeld van de gehele periode blijkt dat vrijheidsberoving vooral in Wallonie opgelegd werd (48 % tegenover 45 % in Brussel en 32 % in Vlaanderen). Het verschil is statistisch gezien vrij belangrijk ($v = .16$).

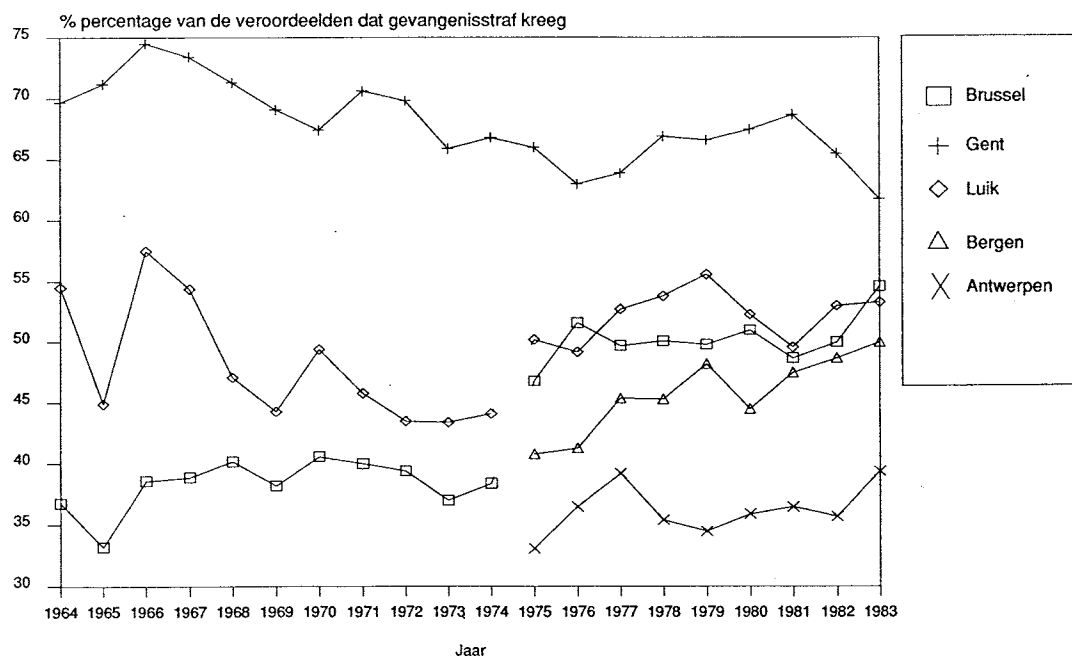
Bij inspectie van de bovenstaande figuur valt op dat het hoger vermelde toenemend gebruik van gevangenisstraf vooral met de veranderingen binnen het gewest *Brussel* samen hangt: waar het percentage gevangenisstraffen er in 1973 nog 38 % bedroeg, volgde nadien tot in 1976 een scherpe klim (gevangenisstraf in 57 % van de gevallen). Zonder dat nadien nog de vroegere niveaus gehaald werden, is er intussen een nieuwe stijging (1983: tot 61 %).

In Vlaanderen (*altijd* bijzonder weinig gevangenisstraf) en Wallonië zijn er naar verhouding maar marginale veranderingen. Het beeld dat gevangenisstraffen proportioneel het meest in Wallonië opgelegd worden (zie hoger), dient bijgevolg gecorrigeerd: het is slechts tot in 1974 dat de betreffende karakterisering opgaat. Nadien blijft er de toepassing van gevangenisstraf weliswaar groot, maar spant Brussel van dan af de kroon.

Tijdens de tweede periode (1975 e.v.) zijn de tussengewestelijke verschillen gemiddeld groter dan voordien. Op het gebied van de toepassing van de gevangenisstraf groeien de gewesten uit elkaar (eerste 10 jaar gemiddelde v -waarde = .15; laatste 10 jaar $v = .18$).

Wanneer de gegevens per rechtsgebied worden uitgezet, vinden we voor het geheel van de bekeken jaren in het rechtsgebied Luik de hoogste proportie aan gevangenisstraffen (50 %). In de rangschikking wordt het gevolgd door Bergen (46 % gevangenisstraf), Brussel (41 %), Antwerpen (36 %) en Gent (29 %) ($v = .15$). Gemiddeld zijn na de gerechtelijke reorganisatie de verschillen tussen de rechtsgebieden groter dan voordien.

Figuur 6. Toepassing van gevangenisstraf bij de in eerste aanleg correctioneel veroordeelden, van 1964 tot en met 1983. Rechtsgebieden

Bron : N.I.S. Gerechtelijke statistieken, Brussel, verscheidene jaargangen.

JAAR

Uit de trends voor de rechtsgebieden blijkt dat Gent — van 1975 af met een toch aanzienlijke afstand door Antwerpen gevolgd — steeds al de gevangenisstraf met mate toepaste, en daarin vrijwel voortdurend het sterkst van het rechtsgebied Luik verschilde.

Met een minimum Cramer's v van .12 (1965) en een maximum van .22 (1966 en 1979) zijn de verschillen tussen de ressorten nooit te veronachtzamen.

3. Kenmerken van de gevonniste populatie, een verbijzondering van enkele analyses

3.1. INLEIDING

Uit de versterkte gegevens kan men opmaken dat, op een aantal punten, zich *doorheen de twintig jaar-periode* een aantal veranderingen in de straftoemeting voltrokken.

Tussen de onderscheidene gewesten, rechtsgebieden respectievelijk arrondissementen bestaan eveneens verschillen: niet alleen binnen eenzelfde jaar, maar ook voor wat hun ontwikkelingslijnen doorheen twee decennia betreft.

Moge men zulke beschrijvende informatie interessant vinden: geheel bevredigend is ze niet. Zij roept nieuwe vragen op, met name ook naar de *verklaring* van het gevondene.

Een antwoord hierop kan nauwelijks uit de bestaande statistische informatie afgeleid worden. Wel kunnen een aantal hypothesen die de lezer misschien heeft al dan niet worden weerlegd. Twee van dergelijke hypothesen bekijken we wat nader.

In de eerste plaats is het mogelijk dat de verschillen inzake straftoemeting te maken hebben met een *verschillend samengestelde gevonniste populatie*. In concreto: wellicht hangt de keuze voor meer onvoorwaardelijke straffen, en/of de ruimere toepassing van gevangenisstraffen (en/of die voor meer onvoorwaardelijke gevangenisstraffen of straffen van een langere duur) samen met het feit dat men gewoon meer met recidivisten te maken had?

Ter beantwoording van die vraag bekijken we de -ontwikkelingen in de -samenstelling, *naar recidive*, van de gevonniste populatie. Voorts worden de hoger geformuleerde bevindingen verbijzonderd, door de analyses afzonderlijk voor eerstgestraften, respectievelijk recidivisten²² door te voeren.

Ook is het — in ruimte of in tijd — mogelijk dat de correctionele rechters met, naar *ernst, andere criminaliteit* te maken kregen.

Controle *hiervoor* is moeilijk: de gebruikte gegevens zijn immers niet met de aard van het misdrijf gerelateerd.

Zulke relatering is er wel in een *ander* gedeelte van de betreffende statistiek, maar daar zijn de mogelijkheden tot correctie voor recidive afwezig, en is de strafduur nog nauwelijks gedifferentieerd. Overigens blijft ook op die plaats de informatie weinig gedifferentieerd.

22. In deze N.I.S.-statistiek is recidivist diegene die, op het ogenblik dat hij het strafbaar feit pleegde, een correctionele straf opgelopen had, ofwel politiestraffen die, samengevoegd, het peil bereiken van een correctionele straf.

Toch is enig onderzoek naar de plausibiliteit van de hypothese van een ongelijk zijnde criminaliteit mogelijk. We kunnen immers voor de onderscheidene arrondissementen, rechtsgebieden, gewesten nagaan in welke mate hun veroordelingen betrekking hebben op gecorrectionaliseerde misdaden, dan wel op door het Strafwetboek voorziene wanbedrijven, op politie-overtredingen of op door bijzondere wetten beteugelde misdrijven.²³ In een latere bijdrage komt er voor de onderscheidene analyseniveaus een beeld van de gevonniste *criminaliteit* en van haar evolutie. Daarbij zal de rechtspraak met een en ander gerelateerd worden.

3.2. *RECIDIVE*

3.2.1. *De samenstelling van de groep veroordeelden*

Vooraf onderzoeken we de samenstelling van de populatie voor het jaar 1983, met de recidive als differentiatie.

Tabel 4. De verhouding tussen eerstgestraften en recidivisten in 1983 (in %)

	<u>Eerstgestrafte</u>	<u>Recidivist</u>	<u>Totaal</u>	
			%	N
<u>RIJK</u>	39,2	60,8	100	57.911
<u>GEWEST</u>				
Brussel	34,5	65,5	100	5.812
Vlaanderen	42,0	58,0	100	34.266
Wallonië	35,5	64,5	100	17.833
<u>RECHTSGEBIED</u>				
Brussel	36,4	65,6	100	8.505
Gent	40,9	59,1	100	18.200
Luik	36,2	63,8	100	8.275
Bergen	34,8	65,2	100	8.472
Antwerpen	43,1	56,9	100	14.459
<u>ARRONDISSEMENT</u>				
Brussel	34,5	65,5	100	5.812
Leuven	44,4	55,6	100	1.607
Nijvel	34,8	65,2	100	1.086
Antwerpen	39,7	60,3	100	6.271
Mechelen	44,4	55,6	100	1.844
Turnhout	52,3	47,6	100	2.029
Tongeren	39,1	60,9	100	1.725
Hasselt	46,2	53,8	100	2.590
Bergen	31,6	68,4	100	2.907
Charleroi	29,0	71,0	100	3.612
Doornik	50,4	49,6	100	1.953
Gent	34,3	65,7	100	3.795
Oudenaarde	42,0	58,0	100	924
Dendermonde	40,1	59,9	100	4.968
Brugge	42,6	57,4	100	4.039
Kortrijk	43,9	56,1	100	3.164
Veurne	50,8	49,2	100	742
Ieper	48,8	51,2	100	568
Luik	35,6	64,4	100	2.995
Hoei	37,9	62,1	100	874
Verviers	43,8	56,2	100	580
Aarlen	50,6	49,4	100	401
Marche-en-Famenne	34,4	65,6	100	447
Neufchateau	44,6	55,4	100	603
Namen	29,0	71,0	100	1.384
Dinant	32,4	67,6	100	991

Bron : N.I.S., *Gerechtelijke statistieken. Correctionele rechtbanken 1983*, Brussel, 1987.

23. Met de laatstvermelde categorie wijkt het N.I.S. wat af van de indeling naar ernst die de ordening van de vorige drie categorieën oproept. In de praktijk gaat het vooral om wanbedrijven.

In het betreffende jaar werden door de correctionele rechter meer recidivisten (61 %) dan eerstgestraften (39 %) veroordeeld. In *Vlaanderen* is het verschil minder uitgesproken. Dààr gaat het in verhouding nog om veel eerstgestraften.²⁴

Het is vooral in de *rechtsgebieden* Brussel, Bergen en Luik dat voor de rechter verhoudingsgewijs veel recidivisten komen²⁵; hoewel de tegenstelling met Antwerpen duidelijk is, blijven de verschillen tussen de rechtsgebieden toch beperkt ($v = .06$).

Dit ligt voor de *arrondissementen* enigszins anders, hoewel ook daar de verschillen niet echt groot zijn ($v = .13$). Wat — voor de arrondissementen Turnhout, Veurne, Aarlen en Doornik — wèl opvalt is de omkering van de tot nu toe gevonden verhouding. In Namen en Charleroi daarentegen zijn er bij de veroordeelden veel recidivisten (10 % meer dan het landelijke percentage).

Heeft een strengere²⁶ aanpak met recidive te maken? Al bij al verschilt — op het vlak van recidive — de samenstelling van de populaties veroordeelden niet sterk.²⁷ Dat maakt de kans dat verschillen in de straftoemeting daarop terug te voeren zijn klein. Omdat die invloed mogelijk niet denkbeeldig is, bekijken we de hoger vermelde straftoemetingsanalyse opnieuw²⁸, ditmaal met verrekening van het element 'recidive'.

3.2.2. *Een straf mèt of zonder uitstel? Thans bekeken met controle voor de factor recidive*

In onderstaande tabel zijn, voor het jaar 1983, de percentages tot een straf *zonder uitstel* veroordeelden uitgezet. In de eerste kolom gebeurt dit voor de eerstgestraften, in de tweede voor de recidivisten. *Onderaan* de deelreeksen van percentages vindt men v -waarden. Deze duiden de sterkte van eventuele verschillen *tussen* de gewesten, resp. de rechtsgebieden en de arrondissementen aan. Dat gebeurt afzonderlijk voor de eerstgestraften en voor de recidivisten.

Naast elke rij van percentages staan Phi-waarden.²⁹ Daaruit blijkt of de keuze tussen een al dan niet voorwaardelijke straf die correctionele rechters van de betreffende regio maakten (mede) door het gerechtelijk verleden van de beklaagde bepaald werd.³⁰

24. Mogelijk ook een jonger publiek?

25. Correct geformuleerd: 'veroordeeld worden'. Voor de vrijgesproken beklaagden is er geen informatie over het gerechtelijke verleden.

26. Voor zover men mag aannemen dat gevangenisstraffen strengere straffen zijn dan geldboetes, en straffen zonder uitstel strenger dan voorwaardelijke sancties. Een veronderstelling die zeker niet in alle gevallen steek houdt.

27. Gezien we de bevindingen toch opnieuw bekijken met aandacht voor de mogelijke invloed van recidive, vinden we het niet nodig een recidivepatroon voor de twintig jaar-periode uit te tekenen.

28. Niet voor wat het al dan niet veroordelen van de beklaagde betreft.

29. Omdat het over tabellen gaat met twee variabelen die telkens twee waarden kunnen aannemen (vierveldtabellen) wordt in de plaats van de Cramer's v de Phi als associatiemaat gebruikt (er zijn ook alternatieven voor deze maat, maar de Phi lijkt het sterkst op de Cramer's v). Hoe sterker het verband tussen beide variabelen, hoe groter de Phi (minimum = .00 maximum 1.00).

30. De andere mogelijk belangrijke factoren worden verondersteld gelijk gebleven te zijn.

Tabel 5. De toepassing van straffen zonder uitstel, in 1983 (in procenten), naar gerechtelijk verleden van de veroordeelde

	% straffen zonder uitstel bij :		Phi
	Eerstgestraften	Recidivisten	
<u>RIJK</u>	59,0	61,1	.02
<u>GEWEST</u>			
Brussel	52,5	61,3	.09
Vlaanderen	62,4	62,8	.00
Wallonië	53,1	58,1	.05
	v=.09	v=.05	-
<u>RECHTSGEBIED</u>			
Brussel	56,4	62,8	.06
Gent	61,9	61,7	.00
Luik	51,9	59,4	.07
Bergen	54,3	56,0	.02
Antwerpen	62,2	63,6	.02
	v=.08	v=.05	-
<u>ARRONDISSEMENT</u>			
Brussel	52,5	61,3	.08
Leuven	69,6	68,2	.02
Nijvel	53,5	64,0	.10
Antwerpen	56,3	61,3	.05
Mechelen	60,3	68,1	.08
Turnhout	64,8	69,3	.05
Tongeren	71,2	63,8	.08
Hasselt	69,6	62,7	.08
Bergen	56,0	54,0	.02
Charleroi	46,9	58,0	.10
Doornik	60,2	54,7	.06
Gent	72,1	65,4	.07
Oudenaarde	67,8	60,6	.07
Dendermonde	31,4	55,6	.23
Brugge	68,8	61,6	.07
Kortrijk	76,4	62,5	.15
Veurne	77,4	76,9	.00
Ieper	75,4	68,7	.08
Luik	55,6	55,6	.00
Hoei	55,6	61,8	.12
Verviers	49,8	72,4	.06
Aarlen	37,6	58,5	.20
Marche-en-Famenne	52,8	52,2	.00
Neufchateau	53,3	61,3	.08
Namen	30,3	60,4	.27
Dinant	61,1	63,9	.03
	v=.26	v=.09	

Bron : N.I.S., Gerechtelijke statistieken. Correctionele rechtbanken 1983, Brussel, 1987.

Globaal gezien is er nauwelijks verschil in de toepassing van straffen zonder uitstel, wanneer deze in naar recidive wat meer homogene categorieën bekeken wordt (Phi = .02).

Het blijkt dat de beperkte verschillen die we vroeger *tussen de gewesten* vonden, vooral ontstaan zijn door verschillen in de aanpak van eerstgestraften (v = .09 tegenover v = .04 bij de recidivisten). Dat verschil is er *vooral in* het gewest *Brussel*, maar *niet in Vlaanderen*.

Hetzelfde geldt voor de *rechtsgebieden*, al zijn de verschillen er iets kleiner. Naast Brussel maakt men ook in het ressort Luik een sterk onderscheid tussen eerstgestraften en recidivisten. Op dit niveau blijven de genoemde verschillen nochtans beperkt.

Anders ligt het voor de *arrondissementen*: het percentage eerstgestraften dat een straf zonder uitstel krijgt verschilt drastisch naargelang van het arrondissement ($v = .26$).

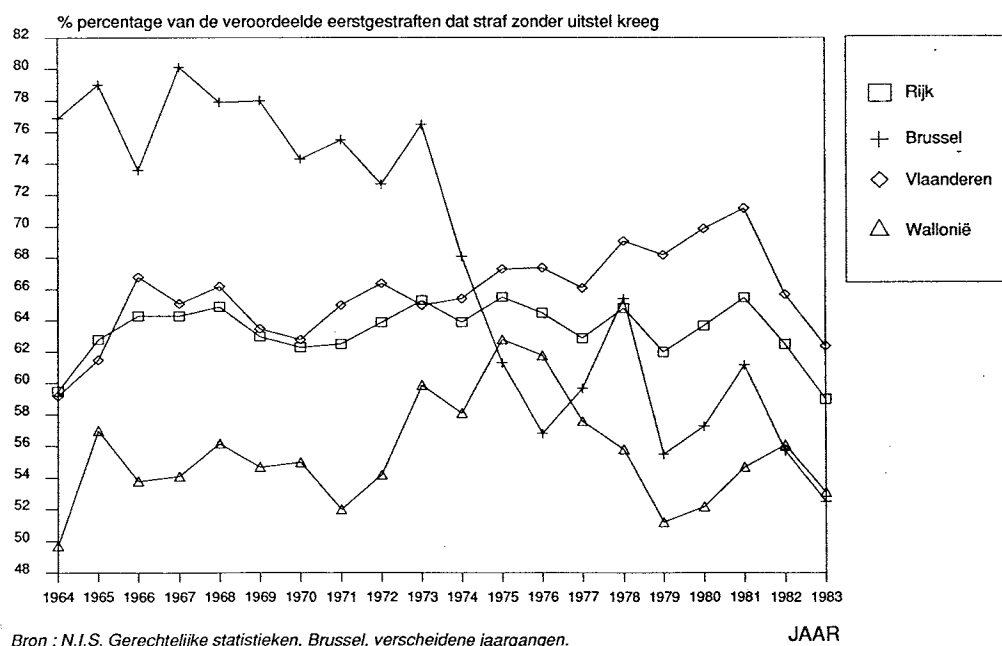
In Dendermonde en Aarlen b.v., twee arrondissementen waarvoor we vroeger al op hun specifieke positie wezen (veel straffen met uitstel), maar thans ook — nog meer uitgesproken — in Namen, zijn er bij eerstgestraften opvallend weinig veroordelingen tot een straf zonder uitstel. Veel van zulke straffen vinden we daarentegen, nog altijd bij eerstgestraften, in de arrondissementen Veurne, Kortrijk en Ieper.

Worden in dezelfde correctionele rechtbanken waar men zich streng/mild opstelt t.o.v. eerstgestraften, ook recidivisten streng/mild aangepakt? In sommige regio's wordt — bij de veronderstelling dat al de andere factoren gelijk bleven — er tussen beide categorieën geen onderscheid gemaakt. Men bekijkte het gewest Vlaanderen, het rechtsgebied Gent, en de arrondissementen Veurne, Luik, Marche.

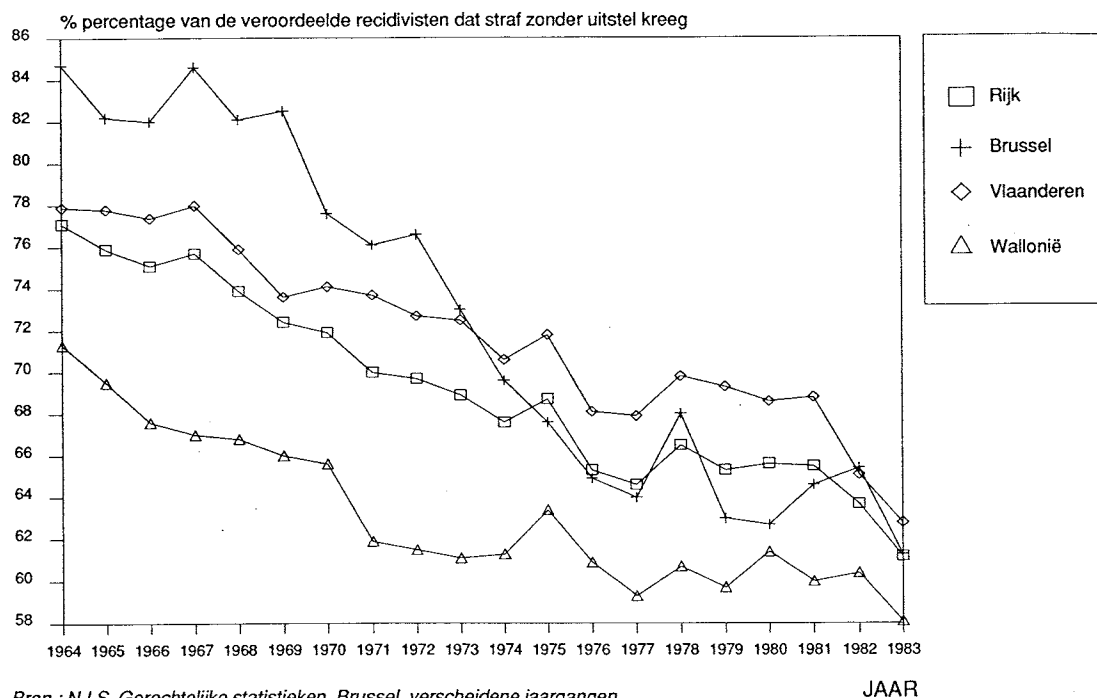
In andere regio's zijn er dan weer sterke verschillen. Voorbeelden hiervan zijn de al eerder genoemde arrondissementen Namen, Dendermonde en Aarlen. Merkwaardig is nog de plaats van arrondissementen zoals Tongeren, Hasselt of Kortrijk, waar *eerstgestraften* relatief vaker een straf zonder uitstel krijgen!

Hoe verliep van 1964 tot en met 1983 de toepassing van de straf zonder uitstel, wanneer rekening gehouden wordt met het gerechtelijk verleden van de veroordeelde? Dit blijkt uit volgende figuren.

Figuur 7. Toepassing van de veroordeling zonder uitstel bij de in eerste aanleg correctioneel veroordeelde eerstgestraften, van 1964 tot en met 1983. Rijk en gewest

Figuur 8. Toepassing van de veroordeling zonder uitstel bij de in eerste aanleg correctioneel veroordeelde recidivisten, van 1964 tot en met 1983. Rijk en gewest

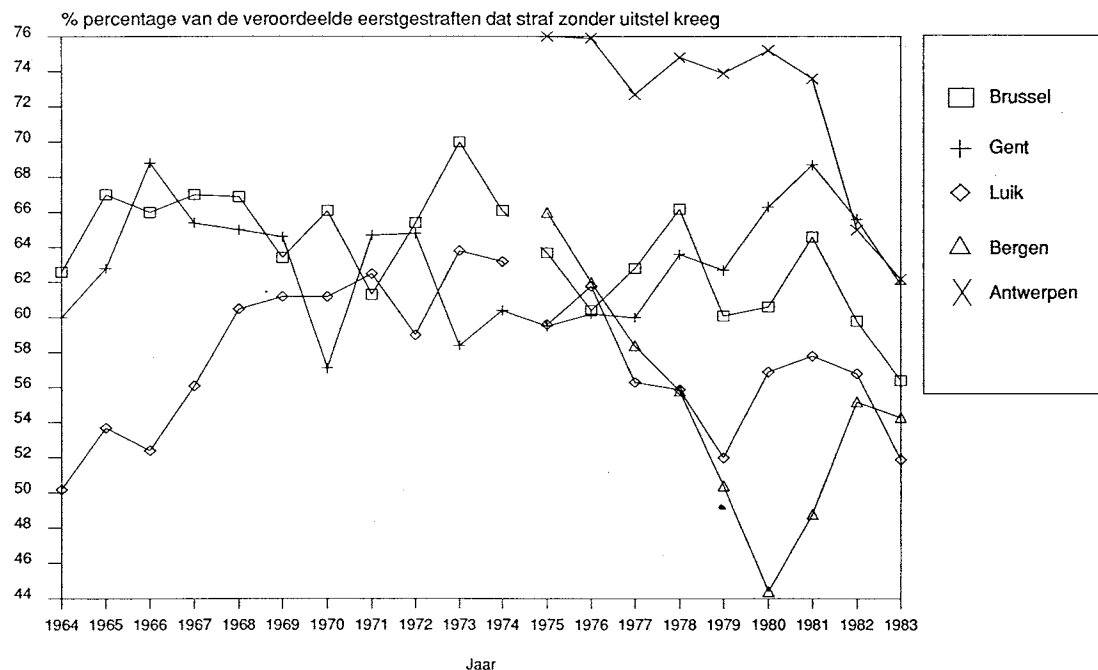

Jaar per jaar-analyses naar mogelijke *strafstoemingsverschillen* tussen de gewesten, binnen meer homogene categorieën inzake gerechtelijk verleden van de veroordeelden laten toe te stellen dat:

- zulke verschillen in een sterkere mate voorkomen ten aanzien van *eerstgestraften* (gemiddeld $v = .13$: het maximum was $.18$, voor het jaar 1964) dan ten aanzien van *recidivisten* (gemiddelde v -waarde = $.10$ maximum = $.15$),
- ze bij *recidivisten* vooral in het eerste decennium spelen, waar dit voor de eerstgestraften meer voor vrijwel de gehele periode opgaat,
- Vlaanderen geleidelijk wel naar een vermindering van de straffen zonder uitstel voor *recidivisten* evolueert, maar geen analoge ontwikkeling ten aanzien van de eerstgestraften kent, die er voor Brussel b.v. wel is.

De evolutie van de *strafstoemingsverschillen* tussen de rechtsgebieden kan als volgt worden samengevat:

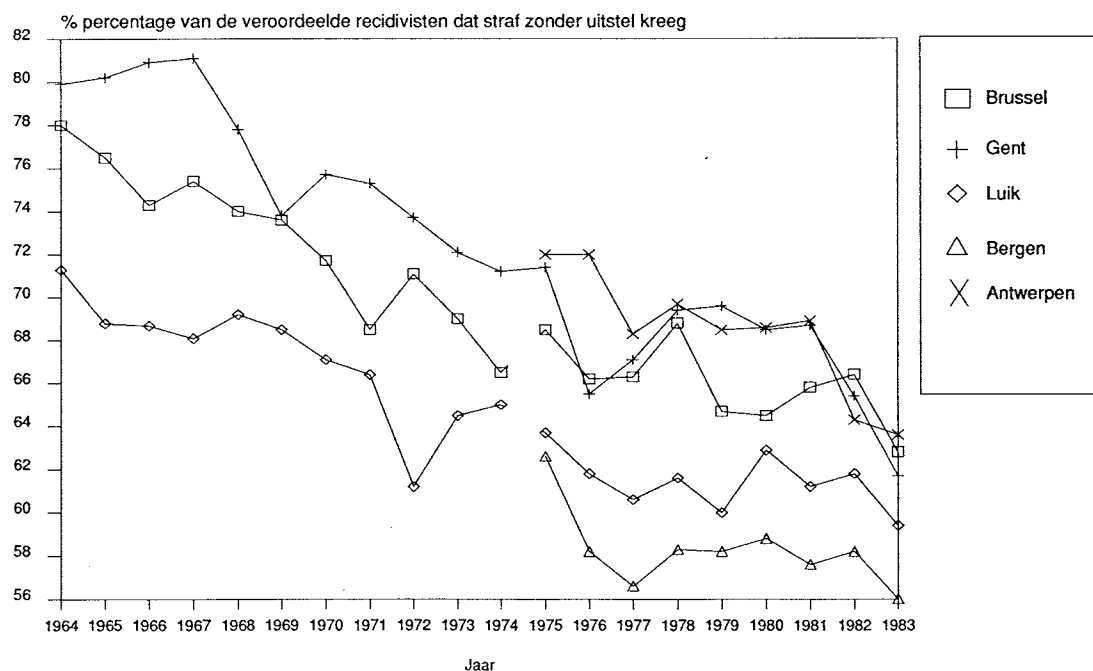
Figuur 9. Toepassing van de veroordeling zonder uitstel bij de in eerste aanleg correctioneel veroordeelde eerstgestraften, van 1964 tot en met 1983. Rechtsgebieden

Bron : N.I.S. Gerechtelijke statistieken, Brussel, verscheidene jaargangen.

JAAR

Figuur 10. Toepassing van de veroordeling zonder uitstel bij de in eerste aanleg correctioneel veroordeelde recidivisten, van 1964 tot en met 1983. Rechtsgebieden

Bron : N.I.S. Gerechtelijke statistieken, Brussel, verscheidene jaargangen.

JAAR

- ook hier zijn er meer uitgesproken verschillen binnen de *eerstgestraften*-groep (tien keer een $v > .10$), dan bij de recidivisten (geen enkele keer $v > .10$),
- de verschillen tussen de rechtsgebieden zijn, bij de eerstgestraften, duidelijk *meer* uitgesproken *sinds de gerechtelijke reorganisatie*,
- gedurende de eerste acht jaren van zijn werking wordt in het rechtsgebied *Antwerpen* vooral bij eerstgestraften in een bijzonder hoge mate naar straffen zonder uitstel gegrepen terwijl *Bergen* zich ten aanzien van recidivisten relatief mild toont.

Zoëven zochten we een antwoord op de vraag of *tussen* de onderscheidene gewesten en rechtsgebieden een verschillend beleid kan worden vastgelegd, wanneer men dit beleid binnen — naar 'recidive' — meer homogene categorieën bekijkt.

Een vraag van een andere orde is die naar eventuele verschillen in aanpak van recidivisten, resp. eerstgestraften, *binnen de onderscheidene gewesten en rechtsgebieden*

Over de gehele periode bekeken zijn de verschillen binnen de onderscheidene gewesten tamelijk beperkt. Globaal gezien zijn ze het sterkst in het Waalse gewest aanwezig (gemiddelde Phi-waarde = .08). Daar kreeg 55 % van de eerstgestraften een straf zonder uitstel, tegenover 63 % van de voordien al correctioneel gestraften.

Tabel 6. De toepassing van straffen zonder uitstel, van 1964 tot en met 1983 (in procenten) naar gerechtelijk verleden en gewest

Jaar :	BRUSSEL			GEWEST VLAANDEREN			WALLONIE		
	Eerstge- Recidi- straffen visten		v	Eerstge- Recidi- straffen visten		v	Eerstge- Recidi- straffen visten		v
	%	%		%	%		%	%	
1964	76,9	84,7	.10	59,2	77,9	.20	49,7	71,3	.22
1965	79,0	82,2	.04	61,4	77,8	.18	57,5	69,5	.12
1966	73,6	82,0	.10	66,8	77,4	.12	53,8	67,6	.14
1967	80,1	84,6	.06	65,1	77,9	.14	54,1	67,0	.13
1968	77,9	82,1	.05	66,2	75,9	.11	56,2	66,8	.11
1969	78,0	82,5	.06	63,5	73,6	.11	54,7	66,0	.11
1970	74,3	77,6	.04	62,8	74,1	.12	55,0	65,6	.11
1971	75,5	76,1	.01	65,0	73,7	.09	52,0	61,9	.10
1972	72,7	76,6	.05	66,4	72,7	.07	54,2	61,5	.07
1973	76,5	73,0	.04	65,0	72,5	.08	59,9	61,0	.01
1974	68,1	69,6	.02	65,4	70,6	.06	58,1	61,3	.03
1975	61,3	67,6	.06	67,3	71,8	.05	62,8	63,4	.01
1976	56,8	64,9	.08	67,4	68,1	.01	61,8	60,9	-.01
1977	59,7	64,0	.04	66,1	67,9	.02	57,6	59,3	.02
1978	65,4	68,0	.03	69,1	69,8	.01	55,8	60,8	.05
1979	55,5	63,0	.08	68,2	69,3	.01	51,2	59,7	.08
1980	57,3	62,7	.05	69,9	68,6	-.01	52,2	61,4	.09
1981	61,2	64,6	.04	71,2	68,8	-.02	54,7	60,0	.05
1982	55,7	65,4	.10	65,7	65,1	-.01	56,1	60,4	.04
1983	52,5	61,3	.09	62,4	62,8	.00	53,1	58,1	.05
TOTAAL	69,9	73,3	.04	65,6	71,4	.06	55,1	63,2	.08

Bron : N.I.S., Gerechtelijke statistieken. Correctionele rechtbanken 1983, Brussel, 1987.

Over de jaren heen bekeken waren er vooral in de beginjaren 1964 en 1965 in Vlaanderen en Wallonië op dit gebied (nog) sterke verschillen in de straftoemeting. Nadien nemen³¹ de differentiaties af. Opvallend is evenwel — her en der in de tweede helft van de bekeken periode — de *omkering* van het gebruikelijke verband, waardoor recidivisten verhoudingsgewijs wat vaker een straf mét uitstel krijgen.

Ook naar rechtsgebied bekeken valt de afwezigheid van sterke verschillen op.³² Alle jaren samen genomen kwamen we van een $\Phi = .03$ voor Bergen (56 % straffen zonder uitstel voor eerstgestraften, tegenover 58 % bij de anderen) tot een $\Phi = .10$ voor Gent (63 % respectievelijk 72 %).

Verschillen inzake de straftoemeting naargelang van het gerechtelijk verleden van de veroordeelde zijn er ook hier vooral in de beginperiode. Anderszins is, tijdens de tweede — op 1 januari 1975 ingaande — periode de positie van het rechtsgebied Antwerpen opmerkelijk. Van 1975 tot en met 1982 krijgen relatief meer eerstgestraften dan recidivisten er een onvoorwaardelijke straf.³³

Binnen de arrondissementen zijn — voor de gehele periode bekeken — de verschillen in aanpak meestal klein. Afwijkingen hierop vormen de arrondissementen Dendermonde (36 % straffen met uitstel voor eerstgestraften, tegenover 73 % voor de recidivisten) ($\Phi = .37!$), en Oudenaarde ($\Phi = .20$).

Vermoedelijk zouden we een grotere differentiatie moeten vermelden, wanneer we deze analyses per jaar doorvoerden. We achten de informatieve meerwaarde evenwel te gering om daarvoor plaatsruimte uit te trekken.

3.2.3. *Geldboete of gevangenisstraf? Met controle voor de factor 'recidive'*

In tabel 7 vindt men, voor het jaar 1983, het percentage gevangenisstraffen, opgelegd aan eerstgestraften, respectievelijk recidivisten. Ook hier komen achtereenvolgens de gewesten, de rechtsgebieden en de arrondissementen aan bod. De waarden slaan op verschillen in de straftoemeting *tussen* de gewesten (enz.) ten aanzien van naar recidive meer homogene categorieën veroordeelden. Daar staat de *regio* centraal. De Φ -waarden slaan op verschillen *binnen* elk onderscheiden gewest, rechtsgebied, arrondissement. Daar wordt veeleer de *invloed van de gerechtelijke voorgaanden* op de straftoemeting onderzocht.

31. Zoals in rubriek 2.3.2. al werdesignaleerd.

32. De commentaar berust op een aantal niet gepubliceerde analyses.

33. We vermeldde voor 1983 al de bijzondere positie van Hasselt en Tongeren.

Tabel 7. De toepassing van gevangenisstraf in 1983 (in procenten) naar gerechtelijk verleden van de veroordeelde

	% gevangenisstraf bij :		Phi
	Eerstgestraften	Recidivisten	
<u>RIJK</u>	29,7	51,7	.22
<u>GEWEST</u>			
Brussel	51,3	66,1	.15
Vlaanderen	23,3	44,9	.22
Wallonië	37,7	59,3	.21
	v=.20	v=.16	
<u>RECHTSGEBIED</u>			
Brussel	43,4	61,4	.18
Gent	19,8	41,8	.23
Luik	39,7	61,3	.21
Bergen	36,3	57,8	.21
Antwerpen	27,3	48,9	.22
	v=.19	v=.16	
<u>ARRONDISSEMENT</u>			
Brussel	51,3	66,1	.15
Leuven	25,5	45,8	.21
Nijvel	33,3	55,7	.21
Antwerpen	31,9	55,3	.23
Mechelen	21,5	44,4	.24
Turnhout	24,2	36,6	.14
Tongeren	33,1	51,0	.18
Hasselt	21,0	41,5	.22
Bergen	44,1	65,4	.20
Charleroi	31,0	49,4	.17
Doornik	35,0	64,6	.30
Gent	16,8	44,6	.28
Oudenaarde	15,3	42,7	.29
Dendermonde	15,5	37,0	.23
Brugge	25,6	41,6	.17
Kortrijk	22,6	47,0	.25
Veurne	19,8	32,2	.14
Ieper	19,7	46,6	.29
Luik	49,0	70,4	.21
Hoei	28,8	40,1	.20
Verviers	40,1	58,3	.18
Aarlen	32,0	48,5	.17
Marche-en-Famenne	50,4	66,5	.16
Neufchateau	37,0	58,5	.21
Namen	22,7	51,4	.27
Dinant	39,6	60,8	.20
	v=.24	v=.21	

Bron : N.I.S., Gerechtelijke statistieken. Correctionele rechtbanken 1983, Brussel, 1987.

Alvast landelijk bekeken maakt het veel verschil wanneer men als recidivist voor de rechter staat. Bij recidive is de kans op een gevangenisstraf veel groter (Phi = .22). Ook hier blijken de verschillen tussen de *gewesten* onderling, die tussen de *rechtsgebieden* en deze tussen de *arrondissementen* wat meer bij eerstgestraften

dan bij recidivisten aanwezig. In het algemeen zijn zij overigens tamelijk groot (v-waarden van .19 tot .24).

Opvallend is de plaats van het *gewest* Vlaanderen en — daarbinnen — van het *rechtsgebied* Gent. In deze deelgebieden krijgen vooral eerstgestraften zelden een gevangenisstraf (rechtsgebied Gent: 20 % tegenover 43 % in het rechtsgebied Brussel en zelfs 51 % in het arrondissement = gewest Brussel).

Binnen het rechtsgebied Gent is er overigens nog enige variatie. Bedraagt het percentage gevangenisstraffen voor eerstgestraften in Oudenaarde 15 % dan loopt dat in Brugge tot 26 % op.

Nog steeds binnen het rechtsgebied Gent vinden we de meest uitgesproken verschillen in de toepassing van gevangenisstraf naargelang het om eerstgestraften, dan wel recidivisten gaat (Oudenaarde: 2,79 x ruimere toepassing bij recidivisten). Toch worden ook hervallers door dit rechtsgebied naar verhouding nog altijd mild aangepakt.

Het maakt overigens meestal wel *verschil* uit *of de beklaagde vroeger al tot een correctionele straf veroordeeld werd*. Is dit laatste het geval, dan is thans de kans op een gevangenisstraf groter. Verschillen op dit gebied zijn er nog het minst in het gewest Brussel, waar de kans op een gevangenisstraf altijd vrij groot is.

Anderzijds zijn er arrondissementen waar recidivisten een relatief kleine kans op gevangenisstraf hebben (Veurne, Turnhout, Dendermonde) en zijn er correctionele rechtbanken (Luik, Marche, Brussel, Bergen) waar de kans op zulke straf wel bijzonder groot is.

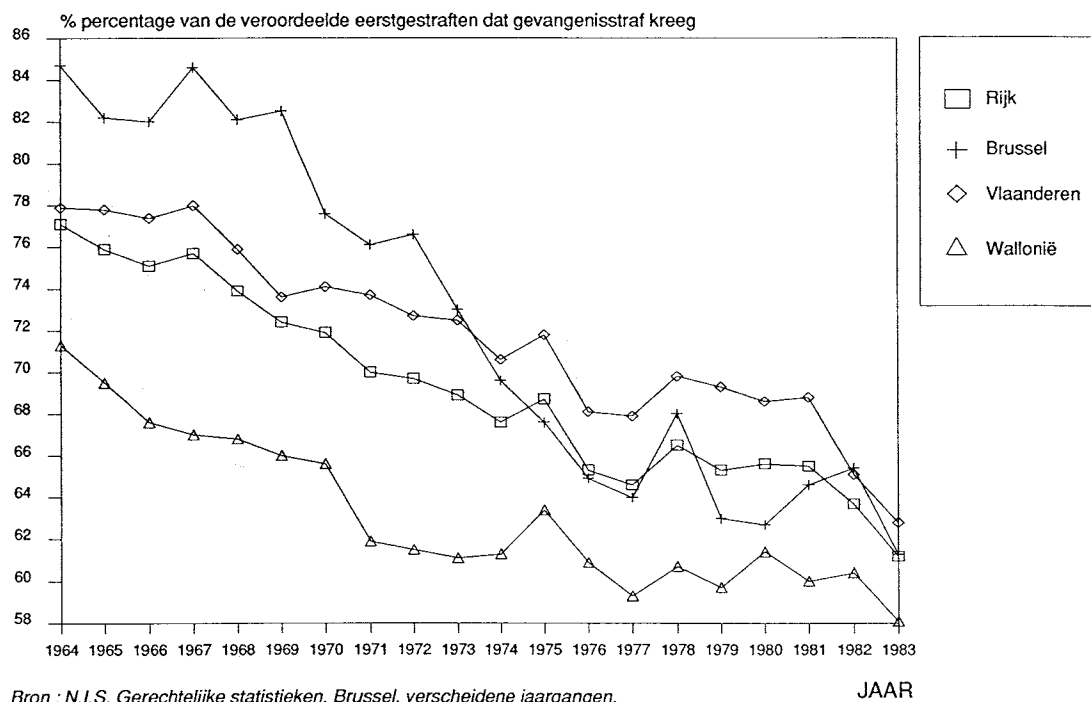
Tot zover de resultaten over 1983.

Het *statisch* beeld van het geheel van de *twintig jaren* reveleert kleinere verschillen dan we voor 1983 vonden: de v-waarden voor de *gewesten* bedragen .15 voor de eerstgestraften zowel als voor de recidivisten. De waarden voor de *rechtsgebieden* wijken hiervan nauwelijks af, terwijl ook die voor de *arrondissementen* ($v = .20$ en $v = .19$) niet het niveau van 1983 halen. De hoogste v-waarde die we voor een arrondissement haalden bedraagt hier overigens 'slechts' .24.

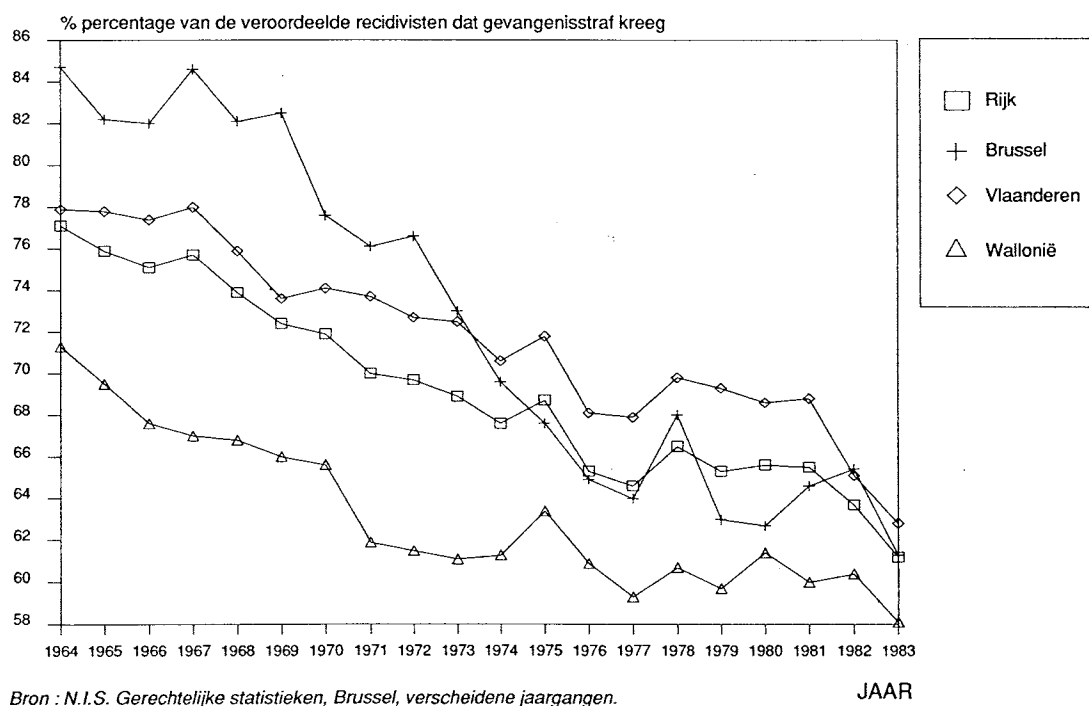
Een *dynamisch* beeld vindt men in de figuren 11 tot en met 14.

In het Vlaamse *gewest* lag de toepassing van gevangenisstraf altijd op een relatief laag peil: dit zowel bij de eerstgestraften als bij de recidivisten.

Figuur 11. Toepassing van de gevangenisstraf bij de in eerste aanleg correctioneel veroordeelde eerstgestraften, van 1964 tot en met 1983. Rijk en gewesten

Figuur 12. Toepassing van de gevangenisstraf bij de in eerste aanleg correctioneel veroordeelde recidivisten, van 1964 tot en met 1983. Rijk en gewesten

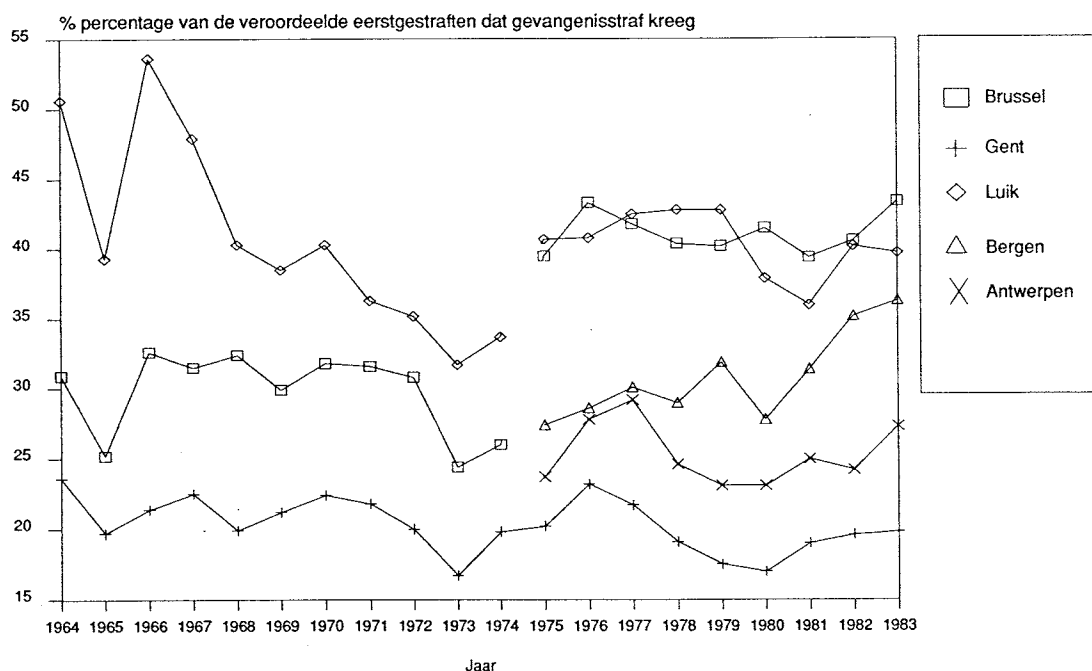

Voor Brussel is de verruimde toepassing van gevangenisstraf die we *vanaf 1975* vaststelden plots en sterk uitgesproken aanwezig voor *beide groepen* veroordeelden. Nadien is er vrij snel een stabilisering op een naar verhouding hoog niveau. In geen ander gewest waren er over de jaren heen zulke drastische verschillen (Brussel: eerstgestraften $v = .17$ recidivisten $v = .15$ tegenover elders maximum $v = .09$).

Globaal gezien is er bij de eerstgestraften geleidelijk aan een wat mildere aanpak in Vlaanderen en Wallonië, maar een wat steviger aanpak van recidivisten in Vlaanderen.³⁴ In Wallonië kregen recidivisten overigens altijd al vrij vaak gevangenisstraf.

Uit de op de *rechtsgebieden* betrekking hebbende figuren blijkt dat Antwerpen voor beide groepen beklagden een milde-tot-midden positie inneemt, terwijl het nieuwe rechtsgebied Bergen voor de eerstgestraften gaandeweg meer gevangenisstraffen oplegt. Zodra de nieuwe indeling van de rechtsgebieden ingaat, is er voor Brussel en Luik een opwaartse beweging in de toepassing van de gevangenisstraf.

Figuur 13. Toepassing van de gevangenisstraf bij de in eerste aanleg correctioneel veroordeelde eerstgestraften, van 1964 tot en met 1983. Rechtsgebieden

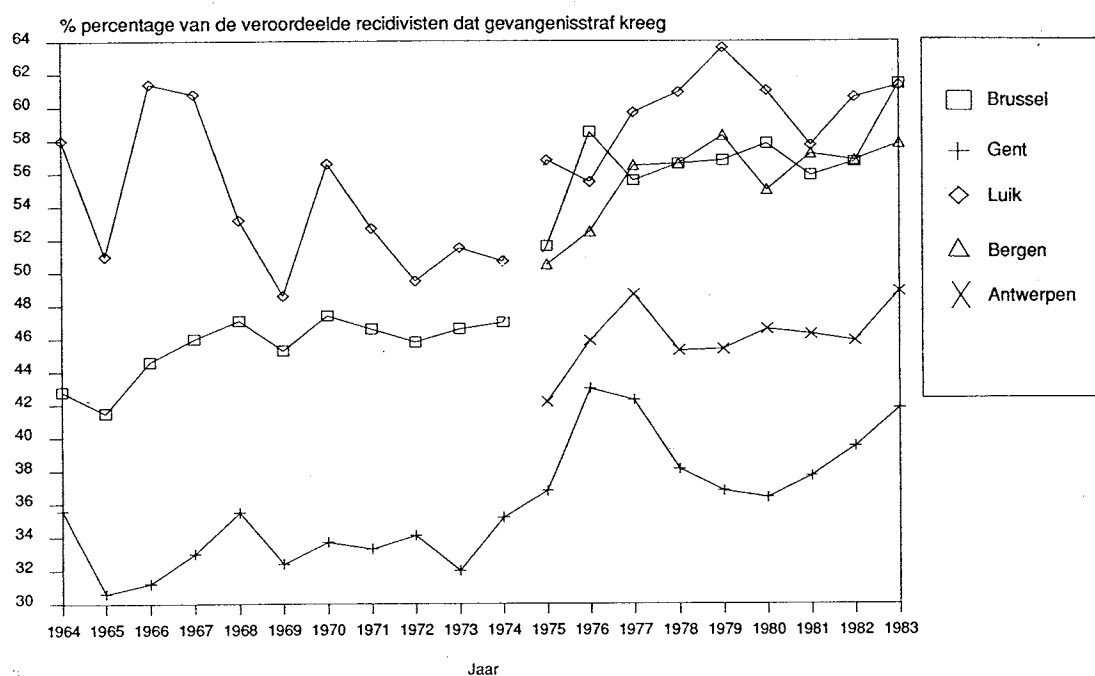

Bron : N.I.S. Gerechtelijke statistieken, Brussel, verscheidene jaargangen.

JAAR

34. Aanvankelijk ongeveer 10 % méér gevangenisstraf, van de jaren zeventig af gemakkelijk 15 tot 20 % verschil.

Figuur 14. Toepassing van de gevangenisstraf bij de in eerste aanleg correctioneel veroordeelde recidivisten, van 1964 tot en met 1983. Rechtsgebieden

Bron : N.I.S. Gerechtelijke statistieken, Brussel, verscheidene jaargangen.

Wat de mogelijke verschillen in de aanpak van eerstgestraften — vergeleken met deze van recidivisten — binnen elk gewest, respectievelijk elk rechtsgebied, doorheen de onderscheidene jaren betreft is er, op het gewest Brussel na, vrijwel overal een duidelijke versterking van de ongelijkheden doorheen de tijd. Trefend is het van meetaf aan vrij grote verschil dat binnen de nieuwe rechtsgebieden Antwerpen (gemiddelde $\Phi = .22$) en — vooral — Bergen (gemiddeld $.24$) gemaakt wordt. Het is pas de laatste twee jaren dat binnen laatstgenoemd rechtsgebied de divergenties tot op het peil van verscheidene andere ressorten dalen.

4. Samenvatting

Zoals aangekondigd zullen in een latere bijdrage andere aspecten van de straftoemeting bekeken worden. Het betreft ondermeer de toepassing van de *onvoorwaardelijke gevangenisstraf*, de keuze van de *strafduur* en de aanwending van *bijkomende straffen*. Telkens zullen zowel een statisch als een dynamisch beeld geschetst worden, met aandacht voor het eventuele effect van recidive. Ook zal dan een — zij het beperkt — profiel van de *gevonnniste criminaliteit* uitgetekend worden.

Daarom hier slechts een korte samenvatting.

In het onderzoekje waarover hier verslag is uitgebracht vormden gewesten, rechtsgebieden en arrondissementen de analyseniveaus voor een beschrijving van een aantal beslissingen van de in eerste aanleg optredende correctionele rechters. Over de periode 1964 tot en met 1983 vonden wij het volgende.

Hoogstens tien procent van de beklaagden werd vrijgesproken. Over twintig jaren bekeken is er een afname van het percentage vrijspraken.

De samenstelling van het veroordeeldenbestand is, naar recidive bekeken, niet in alle regio's gelijk. Hoewel er zowel in de gewesten als in de rechtsgebieden telkens meer veroordeelden met dan zonder gerechtelijke voorgaanden zijn³⁵, verschilt de verhouding tussen beide groepen: zo zijn er relatief weinig recidivisten bij de in het gebied Antwerpen (en Gent) veroordeelden. Gezien die factor tot beleidsverschillen kon leiden, betrokken wij de eventuele recidive in de analyses.

Hoewel rechters vrij vaak straffen met uitstel van de tenuitvoerlegging opleggen — dat overigens nu wat méér doen dan vroeger — hebben (statisch bekeken) veroordeelden toch een grotere kans op een daadwerkelijk te ondergane straf.³⁶ Gevangenisstraf wordt tamelijk frequent opgelegd: de aanwending van deze strafvorm steeg sinds het begin van de jaren zeventig. Vooral in de Brusselse regio was de toename aanzienlijk. Toch blijft ook nu nog in de meerderheid van de vonnissen de straf tot een geldboete beperkt.

Wat de positie van de onderscheidene wat grotere regio's betreft is *Brussel* thans een gewest waar in verhouding het minst vrijspraken voorkomen, en waar zeer vaak gevangenisstraf opgelegd wordt. Recidivisten, maar toch ook eerstgestraften, worden qua strafvorm zwaar aangepakt. Daartegenover staat een nogal plotse en sterke daling van het gebruik van de onvoorwaardelijke veroordeling.

In *Vlaanderen* worden verhoudingsgewijs veel straffen zonder uitstel opgelegd. Sinds enige tijd heeft Vlaanderen daarvoor de hoogste percentages. Vooral het rechtsgebied Antwerpen scoort hoog. Gaandeweg toonden rechters in Vlaanderen zich wel milder ten aanzien van recidivisten, maar niet ten aanzien van eerstgestraften. Allengs worden beide groepen op eenzelfde manier aangepakt.

Gevangenisstraf wordt — vooral in het gebied Gent — in zeer beperkte mate toegepast: wanneer het over de toepassing van gevangenisstraf gaat is het onderscheid naargelang van de recidive van de veroordeelde tamelijk sterk.

In Wallonië, in het bijzonder in het rechtsgebied *Luik*, zijn er opmerkelijk veel vrijspraken. In verhouding wordt er meer uitstel van de tenuitvoerlegging verleend. Wat gevangenisstraf betreft ligt Luik eerder aan de hoge, Bergen eerder aan de lage kant, zodat het gewest op dit gebied globaal gezien een tussenpositie krijgt.

In het algemeen — en in afwachting van het vervolgonderzoek — kan men stellen dat er in de straftoemeting vooral in het opleggen van gevangenisstraf sterke verschillen zijn. Doorgaans blijken verschillen tussen de gewesten en de rechtsgebieden ook groter bij eerstgestraften dan bij recidivisten, en namen de verschillen recent ook toe. Op het niveau van de arrondissementen zijn de verschillen vaak bijzonder groot.

35. Alleen op het niveau van de arrondissementen vonden we soms een omkering van de gangbare verhouding.

36. Of het O.M. nadien zulke straf ook ten uitvoer legt, is een vraag die niet aan de hand van de N.I.S.-gegevens kan beantwoord worden.